

GRUNDLAGSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 6/2000 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om justitiekanslern i statsrådet och vissa lagar som har samband med den

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 13 december 1999 en proposition med förslag till lag om justitiekanslern i statsrådet och vissa lagar som har samband med den (RP 175/1999 rd) till grundlagsutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsrådet Eero J. Aarnio, justitieministeriet
- justitiekanslern i statsrådet Paavo Nikula och kanslichef Klaus Helminen, Justitiekanslersämbetet
- professor Mikael Hidén
- juris doktor Jyri Inha
- professor Pekka Koskinen
- professor Juha Lappalainen
- professor Olli Mäenpää.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår en lag om justitiekanslern i statsrådet. Huvudparten av de nuvarande reglerna på förordningsnivå föreslås bli intagna i lag. I den nya lagen föreslås bestämmelser om justitiekanslerns uppgifter och verksamhet som preciserar bestämmelserna i grundlagen. Den nya lagen innehåller inga större ändringar i sak jämfört med nuläget.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft den 1 mars 2000 samtidigt som den nya grundlagen.

Regeringen påpekar i motiveringen till lagstiftningsordningen att lagförslaget står i sam-

klang med bestämmelserna i den nya grundlagen och att den kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning. Uppgiftsfördelningslagen var ursprungligen en så kallad undantagslag. Grundlagens 110 § 2 mom. innebär dock att lagen upphör att ha karaktären av undantagslag. Den ändring som nu föreslås i uppgiftsfördelningslagen är främst teknisk och kräver således inte grundlagsordning. Också den föreslagna ändringen i tvångsmedelslagen kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

UTSKOTTETS STÄLLNINGSTAGANDEN

Motivering

Av de orsaker som framgår av propositionsmotiveringen och med stöd av erhållen utredning finner utskottet förslaget behövt och ändamålsenligt. Utskottet tillstyrker lagförslagen men med följande anmärkningar och ändringar.

Utskottet har fäst sig vid 4 § 1 mom. i det första lagförslaget. I början av momentet föreskrivs att ett ärende skall undersökas, om det finns grund att misstänka att ett förfarande varit lagstridigt eller vissa skyldigheter inte fullgjorts. Utskottet anser att kriteriet för när ett klagomål skall undersökas är rätt snävt i förslaget. För att undersökningströskeln också textmässigt skall vara tillräckligt låg, har utskottet ändrat förslaget på följande sätt: "Justitiekanslern skall undersöka ett ärende, om det finns *anledning* att misstänka ...".

Skyldigheten att höra en part hänger enligt 5 § 2 mom. samman med situationer där det finns skäl att anta att ärendet föranleder åtgärder från justitiekanslerns sida. Som bestämmelsen är formulerad ligger gränsen för när en part måste höras mycket högt, menar utskottet. Därtill är den förknippad med bedömning ("att ärendet föranleder åtgärder"), något som de facto redan faller under beslutsprövning. Behovet att höra en part bör dock dikteras av de fakta som framkommit när frågan utretts. För att verbalt uttrycka allt detta har utskottet kompletterat början av momentet på följande sätt: "Om det finns skäl att anta att ärendet *kan föranleda* ...".

Den föreslagna 9 § handlar om rätt att få upplysningar. Saken regleras i 111 § 1 mom. grundlagen, där det sägs att justitiekanslern (och justitieombudsmannen) har rätt att av myndigheterna och av andra som sköter offentliga uppdrag få de upplysningar som de behöver för sin laglighetskontroll. Bestämmelsen i grundlagen (jfr ex-

empelvis begränsningarna i 47 § 3 mom. grundlagen) bör anses gälla en allmän rätt att få upplysningar, en rätt som inte är beroende till exempel av om uppgifterna eller handlingarna är sekretessbelagda eller inte, utan av vilka uppgifter som behövs för laglighetskontrollen. Det finns andra saker som kan begränsa rätten att få upplysningar; bland annat räknas rätten att inte behöva vittna mot sig själv till de rättsskyddsgarantier som faller under begreppen rättvis rättegång och god förvaltning i 21 § grundlagen (se RP 309/1993 rd, s. 79, andra spalten).

Uttrycket "utan hinder av tystnadsplikt" i den föreslagna 9 § är synnerligen problematiskt med hänsyn till omständigheterna ovan och bidrar på intet sätt till att göra regleringen klarare och tydligare, menar utskottet. Därför har utskottet strukit uttrycket och också i övrigt förenklat skrivningen. Ändringarna har lett till att paragrafen har fått en ny rubrik.

I 12 § 2 mom. ingår en fullmakt att utfärda förordning. I förslaget anges inte vem som får utfärda förordning, vilket innebär att det är statsrådet enligt 80 § 1 mom. grundlagen. Utskottet har tidigare (GrUU 15/1999 rd) ansett det vara motiverat att man går in för att i fullmaktsbestämmelserna ange att det är statsrådet som utfärdar förordning när man faktiskt avser detta. Utskottet har preciserat bestämmelsen i enlighet härmed.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår grundlagsutskottet vördsamt

att det andra och det tredje lagförslaget godkänns utan ändringar och

att det första lagförslaget godkänns med följande ändringar:

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om justitiekanslern i statsrådet

I enlighet med riksdagens beslut föreskrivs:

1—3 §
(Som i RP)

4 §

Upptagande av ärenden till prövning

Justitiekanslern skall undersöka ett ärende, om det finns *anledning* att misstänka att en person, en myndighet eller någon annan institution som omfattas av justitiekanslerns övervakningsbehörighet har handlat lagstridigt eller underlåtit att fullgöra sina skyldigheter, eller om justitiekanslern annars anser att det finns orsak härtill. Utan särskilda skäl undersöker justitiekanslern dock inte klagomål över ett mer än fem år gammalt ärende.

(2 mom. som i RP)

5 §

Utredning av ärenden

(1 mom. som i RP)

Om det finns skäl att anta att ärendet *kan för-
anleda* åtgärder från justitiekanslerns sida, skall den person, myndighet eller institution som omfattas av justitiekanslerns övervakningsbehörighet ges tillfälle att bli hörd.

6—8 §
(Som i RP)

9 §

Avgiftsfria upplysningar och handlingar

Justitiekanslern har rätt att avgiftsfritt (*utesl.*) få de upplysningar och handlingar som justitiekanslern behöver för sin laglighetskontroll.

10 och 11 §
(Som i RP)

12 §

Justitiekanslersämbetet

(1 mom. som i RP)

Genom förordning *från statsrådet* bestäms om justitiekanslersämbetets organisation och tjänstemän samt om avgörandet av ärenden vid ämbetet. Närmare bestämmelser om dessa kan utfärdas i arbetsordningen, som fastställs av justitiekanslern.

13—16 §
(Som i RP)

Helsingfors den 17 februari 2000

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Ville Itälä /saml
vordf. Riitta Prusti /sd
medl. Tuija Brax /gröna
Klaus Hellberg /sd
Esko Helle /vänst
Gunnar Jansson /sv
Jouko Jääskeläinen /fkf

Paula Kokkonen /saml
Johannes Leppänen /cent
Heli Paasio /sd
Petri Salo /saml
suppl. Veijo Puhjo /vänst
Pekka Ravi /saml.